

PARLAMENTARIZMO IDÉJA LLKS TARYBOS DEKLARACIJOJE

VYTENIS POVILAS ANDRIUKAITIS

Isitvirtinė parlamentinė tradicija Lietuvos Respublikos Seime rengti konferencijas ir kitus renginius, skirtus prasmingoms mūsų Tautos ir Valstybės raidos datoms. Ypač svarbu tai, kad Seime bandome suteikti prasmę tiems mūsų istorijos įvykiams, be kurių būtų labai sunku suvokti neįlengvą Laisvės atgavimo kelią. 2003 m. buvo surengta konferencija, skirta 45 pabaltijiečių memorandumu priimtai Europos Parlamento rezoliucijai. 2003-iujų sausio 13-ają minėjome jos 20-metį. Šiais metais viena konferencija skiriama Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracijos 55-osioms metinėms. Tuo sudarome galimybę pagerbti Laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaraciją pasirašiusiuosius: Joną Žemaitį-Vytautą, Aleksandrą Grybiną-Faustą, Vytautą Gužą-Kardą, Juozą Šibailą-Merainį, Broniuį Liesį-Naktį, Leonardą Grigonių-Užpalį, Adolfą Ramanauską-Vanagą, Petrą Bartkū-Žadgailą ir visus Laisvės kovos sajūdžio dalyvius.

Parlamentarizmo idėja Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracijoje – bene svarbiausias šio dokumento turinio aspektas. Be to, prieš 5 metus Lietuvos Respublikos Seime buvo priimtas Lietuvos Respublikos Įstatymas „Dėl Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos“, kuriuo Lietuvos Respublikos Seimas suteikė šiam dokumentui Lietuvos Valstybės teisės akto statusą, o Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybą pripažino vienintele teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje. Šiuo įstatymu Lietuvos Respublikos Seimas taip pat pripažino Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos legitimumą bei jos organizuoto pasipriešinimo teisėtumą. Tai – ir dar vienas teisinis Lietuvos Respublikos Seimo sprendimas, į vientisą visumą sujun-

giantis mūsų šalies, patyrusios nacių ir stalininės TSRS okupacijas, istorinę-teisinę raidą.

1949-ujų vasario 16-ają priimta Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracija buvo pirmasis dokumentas, patvirtintas autentiškais parašais ir aiškiai išreiškės pagrindinius Tautos tikslus bolševikų okupuotoje Lietuvoje. Lietuvos laikinosios Vyriausybės po 1941 metų birželio sukilimo, vėliau – nacių okupacijos metu veikusio Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto dokumentai bei pareiškimai atspindėjo iš esmės Lietuvos pastangas išsaugoti valstybingumo elementus. Tuo tarpu šis, 1949 metų dokumentas, turi visai kitokį pobūdį. Jame iškeliami esminiai konstituciniai Lietuvos, kurios valstybingumo atkūrimu Lietuvos laisvės kovos sajūdžio taryba neabejojo, valstybės sąrangos klausimai. Deklaraciją pasiraše LLKS Tarybos narai pasisako už demokratinę respubliką, laisvus, demokratinius, visuotinius, lygius ir slaptus rinkimus į Seimą, lygių teisių visiems Lietuvos piliečiams, neprasikaltusiems lietuvių tautos interesams, garantavimą. Visiškai aiškiai apibrėžiamas kertinis demokratinis teisingumo vykdymo principas – teisingumą vykdys tik Lietuvos Teismas. Iš esmės pripažystama 1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasia ir būtinybė priimti žmogaus laisvės ir demokratijos siekius atitinkančią valstybės Konstituciją. Komunistų partija įvardijama kaip diktatūrinė ir nelaikoma teisine partija. Aiškiai nustatomas teisinių principų prioritetas partijų programos ir veiklos atžvilgiu. Ypač aiškiai suvokiamas konstitucinis socialinės valstybės principas. Socialinė globa pripažystama vienu iš pirmųjų valstybės uždavinių, socialinių problemų sprendimas įvardijamas kaip vienas iš pirmųjų nepriklausomos valstybės žingsnių.

1949 m. per Lietuvą praežūs dviem baisioms jėgomis – nacistinei ir stalininėi diktatūroms – toks kertinius konstitucinės parlamentinės demokratijos principus įtvirtinančios dokumentas tik patvirtino, kad Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos narai savyje brandino Lietuvos demokratinės parlamentinės respublikos viziją. Viziją, kurios jie negalėjo atsinešti iš Antano Smetonos autoritarinio režimo. Galima teigti, kad priimdamai šią Deklaraciją autorai davė aiškų atsakymą ir į tai, kaip jie vertino ir A. Smetonos režimą Lietuvoje. Akivaizdu, kad neigiamai. Deklaracija turėti aiškias sąsajas su Vasario 16-osios Aktu, su 1918-1926 metų Lietuvos parlamentarizmu, 1922 metų Lietuvos Konstitucija ir su demokratine pašaulėžiura apskritai. Netgi Laikinosios Tautos Tarybos idėja turi aiškias

D e k l a r a c i j a

Lietuvos Liaudies Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaujama visas Lietuvos teritorijoje esančios vienintės vadovybės visuotinės karčios vienamens grupei, būtent:

a/ liet. Lietuvos Sriti; arba sudarytoje turinčiai Dailevės ir Vytauto apygardas,

b/ lyt. Lietuvos Sriti, arba sudarytoje turinčiai Alytaus, Ciudadicės, Kowno, Kydžio ir Vilkaviškio apygardas;

c/ Vakarų Lietuvos Sriti, arba sudarytoje turinčiai Kęstučio, Trakų, Vilniaus ir Šiaulių apygardas.

jei yra, reikštadiena lietuvių tėvynės valstybės, pakenčianti Vyriausiacio (Ministrių) statutuose 1949. VII. 10. pateiktajai joje 1949. 10. 23. metinės ir 1949. 11. 10. metinės, reikštadienėje Nr. 3 paskelbtas es - priimtinis principas bei joas papildymais nustatintas, priimtas 1949. 11. 10. reikštadienėje ir LLSK Tarybos įungtinėje pr

1. LLSK Taryba, reidžiamai 1949. 11. 10. nustatintas, okupacijos metu yra

nužudytose žmudžiuose paštiniame organe, valstybėje užtiltelių ir ka-

rdinių tėvų išgalvainimine krov.

2. LLSK Tarybos ir jos Prezidiumo būtinė yra Lietuvos,

3. Valstybinė lietuvių sambarka - demokratinė respublika.

4. Naujovinė lietuvių valdžia priklauso tėvai,

5. Lietuvos valstybės vyriausėje per lietuvių, žemaičių, palenkėnų, žemaitiškų, vėmėnų, lėtaičių rinkimais išrinktais, arba

6. Šios okupacijos sąsabogis ligi susireinkant demokratiniams lietuvių tėvui, išarčius leidžiamą galia turi laikinai tautos te

rybą.

7. Laikinai tautos tevyne sudaroti vien vienintėje vadovybėje

Lietuvos ir užsienyje išvojuojančių apygardų, rinkinių, suktinių, mygtukų, kultūrinės, religinių organizacijų bei asjutinės

ir tautų vienintarių politinių partijų atstovų, prisilaikančių proporcingos atstovavimo principo.

8. Atstatinė, iškėlusių Lietuvos, ligi susireinkant Seimui Lietuvos neapibūdinančiu Prezidiumu pareigas atsina LLSK Tarybos Prezidiumo Pirmininko.

9. Laikinai Lietuvos Vyriausybės ministras LLSK Tarybos Prezidiumo Pirmininko pareigas, Vyriausybės atstankų priemonės Tarybos Tarybos.

10. Lietuvos, veikdai klasėje ir Lietuvos atstatymo darbinių komiteto LLSK Tarybos Prezidiumo turi LLSK Užsienio Delegatūros, turi, bendradarbiavus su Valkaro valstybės aukščiausiuose lietuvi-

šiuose atstovaujančiuose, sudarinti aštuonias daugiaoliškas žinių ir atstovaujančias Lietuvos reikmės tarnybos Magijų pramainininkų, rei-

kiloses konferencijose ir kitose tarptautinėse institucijose.

11. Lietuvos Užsienio Delegatūros narių iš savo tarpus - LLSK Tarybos Delegatūros Pirmininkas, kuris skaičiuoja LLSK Tarybos Pirmininko paventotojo.

12. LLSK Užsienio Delegatūros narių laikomi lygiateliais LLSK Tarybos nariams.

13. Būsi Deklaracijai vykdyti nuostatus leidžia LLSK Taryba.

14. Lietuvos valstybės atstatymas, ligi Seimo bus priimtas ir

tu Aštano Chartoje, Lietuvos Liaudies, 12-jo Prezidento Tėvose Rumbyje. Žengama bėsių Deklaracijos ir kitose teisingumo ir laisvės deklaracijose, prado vien demokratinių pasaulių ragalbos

sevo tikslais įgyvendinti.

Okupacijai lietuva
1949.II.14.

LLSK Tarybos Prezidiumo Pirmininkas

Janė Šarapovaitė

LLSK Tarybos Pirmininkas
narių bėsių

J. Šarapovaitė
J. Šarapovaitė
E. Andrijauskaitė

I. 1949 m. vasario 16 d.
priimtos LLSK Tarybos
Deklaracijos faksimilė.
Po dokumento pirmas
parašas - „Vytauto“
(t. y. gen. Žemaičio).

sąsajas su 1917-1919 m. Lietuvos Taryba bei jos formavimo principais. Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracija, jei būtų lemta ją įgyvendinti, neabejotinai sugrąžintų Lietuvą į parlamentarizmo kelią, nuo kurio ji nusisuko po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo.

Deklaraciją pasirašiusieji akivaizdžiai patvirtino, kad jie visi buvo kovojo-demokratai, ištikimi parlamentinėi demokratinei Respublikai. Deklaracijos tekstas lakoniškas, konkretus, nuoseklus savo konstitucinė logika. Jis atspindi ir tai, kad jos autorai turėjo žinių apie Prezidento Trumano 12 punktų, apie Atlanto Chartiją ir apie Žmogaus Teisių Deklaraciją. Jis leidžia daryti išvadą, kad Deklaracijos signatarai pamatiniais laikė 1922 m. Lietuvos Konstitucijoje ir Vasario 16-osios Akte išdėstytais principus.

Nežinau, ar yra žinių apie tai, kad ši Deklaracija pasiekė Vakarų valstybes bei dar išlikusias kai kurias Lietuvos diplomatines atstovybes. Nežinau, ar ji buvo nagrinėjama kitų valstybių Vyriausybėse ar tarptautinėse organizacijose. Deklaracija akivaizdžiai įrodo, kad okupuotoji Lietuva kovojo ir tikėjosi atstatyti demokratinę, o ne autoritarinę Respubliką.

Antrasis okupuotoje Lietuvoje parašais patvirtintas dokumentas – 1979 metų 45 pabaltijiečių memorandumas, skirtingai nei 1949-ųjų Deklaracija, pasiekė tikslą – okupuotų šalių piliečių parašai tapo neginčiamu įrodymu Europos Parlamentui priimti rezoliuciją dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos laisvės. Vadinas, yra du okupuotoje Lietuvoje patvirtinti dokumentai – 1949-ųjų vasario 16-osios Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracija – kaip pamatinis okupuotos Lietuvos dokumentas, išreiškiantis jos tikslą – atkurti demokratinę valstybės valdymo formą – parlamentinę respubliką ir 1979-ųjų memorandumas, reikalaujantis panaikinti Ribentropo-Molotovo pakto padarinius ir surengti plebiscitą. Tarp šių dokumentų yra ryšys – abu jie paremti parlamentarizmo idėja. Šių dokumentų tikslai buvo realizuoti 1990-ųjų kovo 11-ają bei vėliau, – 1992-ųjų spalio 25-ają, kai buvo vėl patvirtinta Lietuvos Konstitucija, įkūnijusi ir 1949-ųjų vasario 16-osios Deklaracijos postulatus. Parlamentarizmo ir teisinės valstybės principai Lietuvoje pagaliau buvo įgyvendinti.

Minėdami 55-ąsias Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracijos metines, galime pasidžiaugti, kad signatarų siekiai išsipildė. Galima konstatuoti ir tai, kad Deklaracijos signatarai suteikė gyvąją prasmę 1918

metų vasario 16-ajai. Iš pastarosios kilo 1922-ųjų Lietuvos Konstitucija, iš jos kilo ir parlamentarizmo idėja. 1949-ųjų vasario 16-osios Deklaracijos signatarai parlamentarizmo idėją apgynė savo gyvybėmis, pasmerkdami tiek nacių, tiek ir bolševikų totalitarizmą ir nesiedami savęs ir savo kovos tikslų su smetoniniu autoritarizmu. 1999 m. sausio 12-ają priėmus Lietuvos Respublikos Įstatymą „Dėl Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos“, Deklaracija tampa ir Lietuvos Respublikos teisės šaltiniu, taip reikalingu parlamentarizmo idėjai Lietuvoje stiprinti.

Žinant tragišką ir sunkią padėtį 1949-ųjų metų Lietuvoje, negali neatsistebeti šios Deklaracijos signatarų optimizmu, ryžtu ir idealizmu. Stebint kai kurias šios dienos tendencijas, kai vėl prabunda „tvirtos rankos“, „tvarkos“, Seimo išvaikymo ir „langų jam išdaužymo“ tendencijos, negalima neprimiti tokios tvarkos propaguotojams 1949-ųjų vasario 16-osios Deklaracijos signatarų idėjų ir tikslų. Parlamentarizmo idėjos gavinimas reikalauja nuolatinį pastangą. Ir istorikai, ir teisininkai, ir vi suomenininkai turėtų nenuilstamai darbuotis šios idėjos labui. Nes demokratija nepersiduoda iš kartos į kartą. Ją reikia ugdyti ir puoselėti. Tokiu pavyzdžiu mums išlieka Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracijos signatarai.

Deklaracijos priėmimo 55-osios metinės gražiai išsilieja į šių metų istorinių Lietuvos įvykių raidą. Nuo 2004 metų gegužės 1-osios Lietuva tampa visateise Europos Sąjungos nare, bet visateise Europos Sąjungos nare galiapti tik demokratinė, žmogaus teises ir laisves ginanti valstybė. 2004 metais Lietuva tapo ir NATO nare. O NATO šalys visos realizavo principus, paskelbtus Atlanto Chartijoje. Juk būtent apie tai, apie galimybes „sukurti pasaulyje teisingumu ir laisve pagrįstą pastovią taiką, besiremiančią pilnutiniu įgyvendinimu tikrosios demokratijos principų“ skelbė 1949 metų vasario 16-osios Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracijos signatarai. Jų tikslai susišaukiai ir su Europos Sąjungos Konstitucinės sutarties tikslais bei vertybėmis. Taip pat ir su NATO bei Jungtinių Tautų gina-mais principais.

Esu įsitikinęs, kad ir šių signatarų, sugebėjusių savo drąsiomis parlamentarizmo idėjomis pralenkti laiką bei numatyti Lietuvos ateities raidą, pagerbimas taps demokratinės Lietuvos Respublikos pareiga ir būtinybė.